

NIEUWE BERIGTEN UIT OUDE PAPIEREN

OMTRENT

DUCO MARTENA.

1530—1605. (*)

Grootsche gestalten , die boven hunne tijdgenooten uitblonken ; helden , die het vaderland beschermden ; geleerden en dichters , die de verhevener belangen van den geest bevorderden of wetenschap en kunst eene nieuwe baan deden instreven , — zij allen blijven , nevens vele andere weldoeners der menschheid , steeds de voorwerpen eener eerbiedige bewondering van het nageslacht. Hunne zelfopofferende liefde voor de bereiking van een grootsch doel wekt wederliefde en dankbaarheid. Gelukkig ons vaderland , dat het zoo rijk is aan personen , wier willen en werken wij bij voortdoring geneigd zijn na te sporen : want de kracht van hun voorbeeld is een prikkel ter navolging , en wekt de geestkracht op , om , vooral in nood en gevaar , hunne voetstappen te volgen.

Gaarne beken ik , dat zulke gezindheden mij van der jeugd af bezielde en op 16jarigen leeftijd aanspoorden om de levens van beroemde Friezen te bewerken , toen deze door de Maatschappij : tot nut van 't algemeen alhier wer-

---

(*) Medegedeeld in de vergadering van het Friesch Genootschap van den 2 Julij 1874.

den gevraagd. Groote bezwaren had ik daarbij te overwinnen; doch tot de aangename en nuttige gevolgen der bekrooning behoorde ook, dat ik daardoor in kennis kwam met Jhr. I. Æbinga van Humalda, oud-Gouverneur van Friesland, den geleerden en smaakvollen voorstander van wetenschap en kunst, van wiens onderrigt ik 5 à 6 jaren lang groot voordeel had, zoodat ik de nagedachtenis van dezen weldoener steeds dankbaar blijf vereeren.

Reeds bij de eerste ontmoeting, in October 1828, gaf ik hem te kennen, dat ik zoo weinige bronnen had kunnen vinden omtrent het leven van een man, die een der voortreffelijkste personen onzer geschiedenis was geweest, omtrent Duco Martena, van wien Gabbema zeide, dat hij onder al de vrijheidlievende Friesche edelen nitstak als de maan bij de mindere lichten. ZE. maakte mij toen bekend met te Water's Verbond der Edelen, waarin ik zoo veel vond, dat mij onbekend was, en waaruit ik toen eene naamlijst vervaardigde van al de 108 Friezen, die daaraan deelnamen. Dit gaf aanleiding tot nadere onderzoekingen over dit heldentijdperk onzer geschiedenis. En toch vond ik toen zoowel als later omtrent Martena veel minder dan mijne belangstelling verwachtte.

Toen nu in 1833 de beroemde *Martena-state* te *Kornjum* verkocht zou worden, verzamelde ik mijne berigten en schreef met warmte eene opwekking aan de Friezen, om voor het behoud dezer eerbiedwaardige woning van een groot man zorg te dragen. Met Jhr. van Humalda en anderen bezocht ik toen dat gebouw. Het werd gelukkig behouden en daarna gedurende bijna veertig jaren bewoond door Mr. U. H. Wielinga Huber en zijne voortreffelijke echtgenoot Anskje Doys Vegilin van Claerbergen, die mij sedert talrijke blijken van welwillende vriendschap hebben gegeven. Dikwijls vroeg ik hen naar oude familiepapieren, doch deze waren hen niet bekend.

Eerst ná den dood van den Heer Huber hebben zijne erven mij in de gelegenheid gesteld daarnaar onderzoek te doen. Een kist en een kast op den zolder, die met hulp van een smid moesten geopend worden, na welligt langer dan een eeuw gesloten geweest te zijn, bragten nu lang verholten schatten aan 't licht, doch, helaas, velen door water en vuur, mot en muizen beschadigd. Alles wat daarvan bruikbaar scheen, werd mij bereidwillig afgestaan, en daarna door mij in 't Stedelijk Archief van Leeuwarden overgebracht.

Met moeite werden nu die oude stukken gelezen en met opschriften voorzien, en wel in verband met eene dergelijke nog grootere massa stukken betrekkelijk het geslacht *Burmania*, eenige jaren te voren bekomen van de afgebrokene *Goslinga-state* te *Hallum*, eens de woonplaats van dit beroemde geslacht, dat de bezittingen der vroeg uitgestorvene *Martena's* grootendeels erfde.

Eerst thans ben ik in staat van die stukken een overzicht te geven en te wijzen op de belangrijkheid der feiten, welke zij omtrent het bijzondere leven van *Martena* aan het licht bragten. Daar het bewerken van eene volledige levensbeschrijving van dezen voorvechter der Friesche vrijheid, hoe ook gewenscht, boven mijne krachten gaat, wil ik nu voorloopig slechts eenige der voornaamste punten mededeelen ter voorlichting van hem, die deze taak eenmaal op zich mag nemen.

Duco Martena werd geboren voor of in 1530, in welk jaar zijn vader *Tjebbe* gezegd wordt gestorven te zijn. Zijne moeder, *Bauck Heringa*, hertrouwde met *Syds Botnia*, die beide reeds in 1547 en 48 stierven. Hij kwam nu onder voogdij van *Mr. Rienk van Burmania*, doch schijnt in 1552 meerderjarig geweest te zijn, dewijl hij toen land kocht. Hij trouwde *Swob Botnia*, van *Nieuwland*, de dochter van *Tjalling*, die als Raadsheer en daarna als *Grietman* en *Olderman* van *Franeker* groot gezag had. Hij schijnt haar kort te hebben bezeten,

daar hij in 1558 reeds hertrouwd was met Trijn Unema, van Blija, eene dochter van den gevreesden Janke Unema, die in 1541 overleden was en, volgens eene lijst zijner goederen, behalve zijn stins, 1429 pondematen lands naliet. Bij haar had hij een zoon Jan en twee dochters, welke laatsten hem overleefden. In 1554 kocht hij de helft van het huis op den Eewal, waarin zijn oom Epo Martena overleden was. Reeds bezat hij als ouderlijk erf *Martena-huis* op de Nieuwestad, dat hij in 1552 liet verbouwen en waarbij hij in 1558 nog een huis aankocht, gelijk hij ook zijne bezittingen met land bij zijne stins te Kornjum en met veenen te Bergum vermeerderde.

Volgens een eigenhandigen brief aan zijn vriend Hessel Aysma was hij reeds in 1554, dus op ruim 24jarigen leeftijd, lid van de Staten en in de commissie om te antwoorden op de artikelen van doleantie, der Gouvernante overgegeven en in het Charterboek, III 329—362, voorkomende.

De rustige en gelukkige tijden onder de regeering van keizer Karel V en zijn zoon Filips werden echter eerlang afgebroken door strijd en verzet, eerst tegen den kettermeester Lindanus, vervolgens tegen de invoering van de bisschoppen en daarna tegen de gewelddadige pogingen van Spanje om de veldwinnende hervorming tegen te gaan en de oude kerkleer te handhaven. Martena was een der eersten, die zich verzetten, die het verbond der edelen teekenden, die opkwamen tegen de schending van de volksregten en die het gezag der inboorlingen op het staatsbestuur handhaafden. Moedig streed hij tegen de uitvaardiging van 's konings plakaten en tegen de uitvoering der bevelen van Aremberg. Vanhier, dat hij ingedaagd en gebannen werd, toen na de komst van Alva de wederspannigen vervolgd werden, hoewel hij den moed had, om in het provinciaal bestuur op zijn post te blijven.

Een krachtigen tegenstander vond hij in den kolonel

Casper van Robles. Ja, de woede der Spaansche knechten ontzag zich zelfs niet om hem op zijn voorouderlijk slot te Kornjum te bestoken, dit te verbranden en te verwoesten, zoodat het jaren lang in puin lag. Nu ook greep hij naar de wapenen. Op eigen kosten bragt hij een leger tje bijeen, om der Spaanschen moedwil te wederstaan, en hield verstandhouding met den Prins van Oranje, die hem aanmoedigde, om een gunstigen kans te wagen en sommige steden, vooral *Leeuwarden*, voor hem te winnen.

Zoo veel vertrouwen stelde de Prins op zijn moed en bekwaamheid, dat hij, tot de uitvoering van dat plan, hem den 9 Julij 1572 een schriftelijken lastbrief toezond. Dit belangrijk stuk is, schoon zeer beschadigd, bewaard en een waardig monument van 's Prinsen zorg om der ingezetenen vrijheid te beschermen, en van zijn groot vertrouwen op Martena, dien hij daarin benoemt en aanstelt tot *Gouverneur der stede van Leeuwarden*.

Doch tot het gelukken van dit plan was de tijd nog niet rijp, de magt van Robles te sterk en de ondersteuning van Holland te zwak, daar *Leeuwarden* te zeer tegen overrompeling versterkt was en de gewonnen steden *Sneek* en *Franeker* zich weder moesten overgeven. Voor zijne persoonlijke veiligheid en voor de dienst van het vaderland achtte Martena nu den tijd gekomen om het geluk ter zee te beproeven. Hij sloot zich bij de Watergeuzen aan om de Spaanschen zoo veel mogelijk te bestrijden en afbreuk te doen. De Prins benoemde hem tot *Admiraal van Friesland*, welligt door tusschenkomst van zijn commissaris Dr. Johannes Basius, Secretaris van Delft, een Leeuwarder van geboorte, die in 1568 van den Prins twee volmagten ontving om in zijn naam te handelen, en die sedert bestendig rondreisde en vooral orde bragt onder de vloot der Watergeuzen, door het geven van lastbrieven of bestellingen ter zee. Nu zien wij hem met vier ten oorlog toegeruste schepen op de Eems en dan weder op het Flie,

vooral met oogmerk om de schepen van Robles te verhinderen om de Spaansche magt op de Zuiderzee te versterken. Daarna voert hij bevel te *Enkhuizen* en *Hoorn*, en zendt Sonoy hem hulp voor zijne ondernemingen toe. Na de Gentsche bevrediging keert hij in *Friesland* terug aan het hoofd der staatsche benden. *Rennenberg* draagt hem in 1578 op, voor de betaling daarvan te zorgen, ja zelfs om *f* 20,000 daartoe van de Friesche geestelijkheid te heffen, alsmede om de zegels van den koning van Spanje den president van het Spaanschgezinde Hof met geweld af te eischen.

Maar *Rennenberg* was niet te vertrouwen. In weerwil *Aartshertog Matthias* en de Generale Staten tot de overgave en de ontmanteling der drie Friesche kasteelen besloten, hield hij de overgave tegen, en werd *Jan van Oijenbrugge* op het kasteel te *Harlingen* gelegd. Intusschen hadden de Staten en op hun verzoek de *Prins Martena* benoemd, om, na het innemen van dat kasteel, het als *Drossaart* en tevens als *Olderman* der stad te bezetten, met den titel van „*Gouverneur ende Capiteijn Generaal tot de regeringe der kriegsluyden ende soldaten.*” Doch allerlei tegenwerking en laster werd er aangewend om dit plan te verijdelen.

De manhafte verovering van het blokhuis van *Leeuwarden* op den 1 Februarij 1580 besliste echter den strijd ten gunste der staatsgezinden, en, nog vóór *Rennenbergs* verraad uitbrak, werd ook het kasteel van *Harlingen* gewonnen en door *Martena* met zijne troepen betrokken.

In Maart 1580 zien wij hem aan 't hoofd der commissie gesteld om te 's Hage Frieslands toetreding tot de Unie te voltooijen. Doch het verraad van *Rennenberg*, dat *Groningen* en *Koevorden* had doen verloren gaan, bedreigde meer dan ooit *Friesland* uit het belegerde *Steenwijk*. *Martena* snelt in October met zijne benden naar *Sloten*, weerstaat daar den aanrukkenden vijand, doch wordt, na door de zijnen verlaten te zijn, gevangen genomen. Niet

minder dan *f* 9000 is de eisch van het rantsoen op zulk een waardig hoofd. Voor *f* 3150 gelukt het, hem te lossen; maar 's lands kas is ontoereikend om die geheele som te verschaffen. Martena zelf moet daartoe *f* 2000 van zijne vrienden leenen. Bestendig zien wij hem voorts voor 's lands welzijn waken, zoowel in den krijg als in den raad, daar hij sedert 1585 gecommiteerde van Friesland was ter Staten Generaal en lid van den regeerenden Landraad benoorden de Maas. Nog in 1592 bewoonde hij met zijne vrouw het groote huis in het kasteel te Harlingen, aan welks verbetering hij groote kosten had besteed. Toen was zijn titel: „bestalter Hopman van een vendel knechten.” In 1597 wordt hij genoemd: „Gedeputeerde staat van den lande en Hopman over een regiment Nederlandsche krijgsluiden en soldaten.” Zoo bleef hij werkzaam in beide betrekkingen tot in hoogen ouderdom, daar hij in 1605 te Leeuwarden overleed en in de Galileërkerk begraven werd. Hij mogt zijn vaderland bevrijd en in voorspoed zien, als de vrucht ook van zijnen ijver en moed, als eene belooning voor zijne vrijheidsliefde en groote opofferingen.

Opofferingen? Ja, want wij moeten ten slotte ook een blik slaan op de keerzijde der medaille, op de schaduwzijde van dit in zoovele opzichten gelukkige leven, aan de belangen van het vaderland gewijd. Die schaduwzijde ligt in de groote opofferingen, welke hij voor de goede zaak veil had. Reeds in onze jeugd lezen wij: „Martena was zóó onbaatzuchtig, en blaakte zóó van liefde voor het land en de goede zaak, dat hij niet alleen zijne eigene goederen, maar ook die van twee zijner broeders, door hem geërfd, daarbij inschoot” (*). Hoe zeer vinden wij dit in al deze oude stukken bewaarheid!

Sedert 1565 nam hij van verschillende personen sommen op, waarvoor hij zijne bezittingen met hypotheek bezwaarde.

(*) van Kampen, *Vaderlandsche Karakterkunde*, I 346.

Daar de oorlog hem niet vergunde renten te betalen, stegen die sommen tot groote kapitalen. Dikwijls werd hij om betaling lastig gevallen. In 1580 noemden zijne vijanden hem daarom: „een verarmt ende verdoruen edelman.” Aan soldaten en schepen had hij veel te koste gelegd. De schade door Robles hem aangedaan, begrootte hij op *f* 2700. In 1582 zag hij zich gedrongen voor *f* 4267 en in het volgende jaar voor *f* 4976 van zijne bezittingen te verkopen om schulden af te doen. In 1587 drong de nood weder zóó hoog, dat ook de landen van Unema-state te Blija, zijner vrouw toebehoorende, verkocht werden, en wel bij executie, waardoor hem wel *f* 4000 schade werd toegebracht. In dien nood wendde hij zich tot de Staten van *Holland* met verzoek om vergoeding van kosten en betaling van diensten, door hem van 1573—79 ook aan den lande van *Holland* bewezen; uithoofde hij zijne patrimonieele goederen daardoor bezwaard had met schulden en intresten, waarover hij dagelijks in regten werd aangesproken. Inlichtingen deswegens werden gevraagd van Sonoy en van Mr. Willem Bardesius, Burgemeester van Amsterdam, lid van den raad van state en vroeger 's Prinsen gevolmagtigde in Noord-Holland. Deze verklaarde, dat Martena in 1572 of 73 vrijwillig uit liefde tot de gemeene zake het Admiraalschap van Friesland van den Prins had aangenomen, schepen ten oorlog toegerust, krijgsvolk aangevoren en de Eems en eilanden en vooral, op verzoek van Sonoy, het Flie bewaard had, tot bescherming van de Noordhollandsche schepen, toen deze door de vloot van Bossu bedreigd werden.

Bardesius bevestigde, dat hem voor al deze diensten en uitgaven wel vergoeding *beloofd* was, doch dat deze tot nog toe was *achtergebleven*.

En evenwel bleek mij niet, dat Martena, die toen ziek lag, weshalve zijne vrouw voor hem ter bevordering der zaak naar Enkhuizen en Hoorn reisde, ooit eenige

vergoeding van *Holland* heeft bekomen. Maar wel heeft Onno Zwier van Haren in de belangrijke Ophelderingen achter de Geuzen ons een brief bewaard, geschreven door de Staten van *Holland* aan die van *Friesland*, dd. 6 Febr. 1588, met verzoek, om Martena voor zijne hooggeprezen diensten contentement te doen; een overdragt van schuld, waaruit tevens schijnt te blijken, dat ook de Friesche Staten evenzeer ten achteren waren gebleven om hem zijne opofferingen te vergoeden. Zoo in zijne verwachtingen teleurgesteld, drong de nood hem, twee zijner boerderijen te *Kornjum* te verkoopen: want te gelijk werd hij door het Hof veroordeeld tot betaling van eene schuld van 1000 Ggld., waarop sedert 1571 862 Ggld. kosten, schaden en intressen waren gekomen.

Na het overlijden van zijn zoon Jan, gehuwd aan Maria Sternsee, in 1584, trouwde zijne dochter Swob in 1591 met David van Goorle, uit een aanzienlijk geslacht van Antwerpen, die destijds thesaurier was van Adolf, Graaf tot Nieuwenaar, Stadhouders van Gelderland, Utrecht enz. Deze kocht *Martena-state* en landen, besteedde groote kosten aan den opbouw van het huis, dat hij ging bewonen, en was zijn schoonvader verder, ook in geldelijke zaken, tot steun, door de afdoening te bevorderen van schulden, die hem en zijne vrouw veel verdriet veroorzaakten en soms in groote ongelegenheid bragten. Die vrouw ontviel hem in 1603, en kwam zijne dochter Bauck, getrouwd met den Hopman Evert Entens, die kort daarna stierf, bij hem inwonen. Nog voor zijn overlijden hertrouwde zij met den Hopman Juw Harinxma. Volgens eene uitspraak van zoenslieden werd de nalatenschap tusschen de beide erven, „als lieue Susters ende Swaegers,” verdeeld, waarbij van Goorle *Martena-state* en Harinxma *Jaerla-state* te *Wetzens* (als leengoed door de Martena's van den Hertog van Saksen bekomen) bekwam. Al zijne overige bezittingen had Martena opgeofferd in den strijd

voor de vrijheid van zijn vaderland, zonder daarvoor en voor bewezen diensten vergoeding te hebben ontvangen. Wel past dus ook op hem, even als op Prins Willem van Oranje, die mede zoo vele zijner bezittingen voor het vaderland opofferde en een met schulden bezwaarde nalatenschap achterliet, het gezegde van Hooft:

De lofkrans, groenens nimmer moe,
Die komt het hoofd der zulken toe,
Die 't al voor 't algemeene wagen.

W. EEKHOFF.